

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.2508

KİTAP TANITMA :

Atilla ÇETİN

Ahmed Rıza; **Batı'nın Doğu Politikası'nın Ahlak-ken İflâsı**, Fransızca aslından çevirilen : Ziyad EBÜZZİYA, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1982, 255 sayfa.

İkinci Meşrutiyet'in Mebusân Meclisi ve Âyân Reisi, İttihat ve Terakki Fıkrası kurucularından Ahmed Rıza Bey, 1908'den sonra siyasi hayatımızda önemli rol oynayan şahsiyetlerden birisi idi. 1889-1908 yılları arasında uzun yıllar Paris'te yaşamış ve yön Türkler hareketinin liderliğini üstlenmişti. I. Cihan Savaşı sonlarında, memleketin uğramakta olduğu felâketleri önleyebilmek ümidiyle, "Vahdet-i Milliye" adı ile bir cemiyet kurdu. Ülkenin ileri gelenlerinden milliyetçi siyaset ve ilim adamları, gazeteci, yazar gibi ileri şahsiyetler bu cemiyette toplandı. Damad Ferid Paşa'nın hiç bir adamı yoktu. Dünya basınında müsbet yayınlar yapılması sağlandı. Bu sırada Anadolu'ya geçmiş olan Mustafa Kemal Paşa Sivas Kongresinden önce, 22 Haziran 1919 tarihli bir mektubu ile, Ahmed Rıza Bey'in Türkiye'nin gerçekleri ve haklarını isbat hususunda faaliyet göstermesini ve müzaheret sağlamasını istedi. Böylece Ahmed Rıza Bey'in geniş ve etkin dış muhitinden yararlanmak istendi. Ahmed Rıza Bey tekrar Fransa'ya döndü ve Lozan Konferansı'na kadar Paris'te kalarak Millî Hükûmet lehinde temas, konferans ve yazılarla etkili faaliyetlerde bulundu.

Ahmet Rıza Bey, Batının asırlar boyunca Hıristiyanlık gayreti ile Müslüman ve Türklere karşı yaptıkları zulüm ve haksızlıkları en önemli Batı kaynaklarına dayanarak, yukarıda çevirisi yapılan eseri Fransız kamuoyunu uyarmak üzere Fransa'

A. ÇETİN: KİTAP TANITMA

da bulunduğu sırada yazmıştır. Eser, 1922 yılında Paris'te büyük zaferden 2 ay evvel yayınlanmıştır. Arap ve İslâm aleminde oldukça tanınan ve birkaç defa basılan eser, 60 yıllık bir uzun aradan sonra; Üstad Ziyad Ebüzzıya'nın selis ve güzel çevirisi ve Üçdal Yayınevi'nin gayreti ile Türkçe'ye kazandırılmış bulunmaktadır.

Eser, Hıristiyan batının, İslâmiyetin çıkışından beri, 1400 yıldır İslâm olan herşeye karşı güttüğü kin, nefret ve düşmanlığı Hıristiyan yazarlara ve kaynaklara dayanarak ortaya koymaktadır. Ayrıca, az raslanan fakat dürüst, tarafsız, İslâm aleyhindeki haksız iftira ve isnadları reddeden batılı yazarların eserlerinden de aktarmalar alınmıştır. Tercüme eden tarafından esere kaynaklık eden yazarlar ve kaynaklar hakkında çok yararlı ve öğretici biyografik ve bibliyografik notlar ilâve edilmiştir.

10. yüzyılda Batı ile Doğu arasındaki münasebetlerin durumu, Hıristiyan hacıların doğu hakkında batıya, sırasında mübalağalı, anlattıkları, doğu ve batının karşılıklı durumları, Haçlı Seferleri sebep ve sonuçları, Müslüman medeniyetinin Avrupa'ya nazaran olan üstünlük ve yücelikleri, fakat zamanla gerileme sebepleri, Batı'nın Doğu'dan öğrendikleri, fikri ve medeni gelişme, Avrupa'nın nankörlüğü, münferid mezalim birer bölüm başlığı altında ayrı ayrı incelenmektedir. En önemli Avrupa kaynakları kullanılmaktadır. Görülüyor ki, din ve özellikle İslâmiyet, ilerleme ve medeniyete bir engel değildir ve tarih boyunca olmamıştır. Avrupa dinî taassup içinde iken, her bakımdan geri kalmış ve karanlıklar içinde yüzmüştür. Aynı devirde, hem Endülüs'te ve hem Orta-Doğu müslüman ülkelerinde büyük bir medeniyet hüküm sürüyordu. Zamanla İslâm alemleri taassuba düşünce gerilemiş ve bunun sebebi büyük ölçüde dine bağlanmıştır. Mesele dinin ilerleme ve gelişmeye mâni olması değil, taassuba saplanma hususudur. Hıristiyan Batı ve Müslüman Doğu'nun Haçlı seferlerinden önceki durumu budur.

Eser, 10. yüzyıldan itibaren Şark ve Garp uygarlıklarının karşılıklı etkileri ve Batı'nın, Doğu'dan aldıkları özgür düşünceye nasıl vardığı gibi konuları işlemektedir. Her okumuş kişinin titizlikle incelemesinde fayda olan ve pek çok şeyler öğreten bu eserden, Ahmed Rıza Bey'in geniş kültür ve sentez

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI Nisan 1983

kuaretini de görüyoruz. Müslüman Şark'ın, medeniyet dünyasına yaptığı hizmetleri, bugünün uygar Avrupa'sına nasıl örnek olduğunu göstermesi açısından düşünerek okunması gerekli bir eser. Ziyad Ebüzziya'nın nefis çevirisi ve açıklamaları, bazı olayları günümüze bağlayan yorumları esere ayrı bir okuma zevki katıyor. 60 yıl sonra da olsa değerinden birşey kaybetmeyen bu kitabı bilhassa tavsiye ederiz.

**

Skender RİZAJ, *Kosova Gjate Shekujve XV, XVI Dhe XVII*. Administrimi, ekonomia, shoqeria dhe levizja popullore. Rilindja, Pristhine 1982, 610 s. (XV, XVI ve XVII. asırlarda Kosova Sancağı).

Priştine Üniversitesi Felsefe Fakültesi Osmanlı Tarihi Profesörü olan Skender Rizaj, uzun yıllardan beri Kosova bölgesi üzerine yaptığı çalışmalarına bir yenisini ekledi. Eser, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda her bakımdan önemli bir geniş bölgesini teşkil eden Kosova'nın XV, XVI ve XVII. yüzyıllardaki idarî, ekonomik, toplum ve sosyal hayatını, yapısı ve özellikleri ile ortaya koymaktadır. Ankara, İstanbul, Belgrad, Londra, Priştine, Saraybosna, Üsküp ve Tirand'da bulunan Osmanlı arşiv ve kütüphane kaynakları, Türkçe, Osmanlıca, Sırpça, Arnavutça, İngilizce vs. eser ve incelemeler titiz bir araştırma sonucu gözden geçirilmiş ve kitapta kullanılmıştır. Yıllarca süren araştırmalar sonunda meydana geldiği anlaşılan eseri sebebiyle, Prof. Dr. Skender Rizaj'ı tebrik ediyor. Türkleri ve Türkiye'yi seven ve engin medeniyetlerini bilen yazar, Kosova bölgesinin sözkonusu yüzyıllardaki tarihi hakkında önemli ilmi katkılar sağlamıştır.

Yazar tarafından, babası Hafız Eşref M. Rizaj ve annesi Habibe Rizaj'a ithaf edilen eserin, önsöz (s. 7-9) ve kısaltmalarından (s. 11) sonra, I. bölümünde idare (s. 13-75) ele alınmaktadır. Osmanlı idaresinden önce, İliyarlılar'dan itibaren Kosova bölgesinin idare durumu, geçirdiği tarih dönemi kısaca gözden geçirildikten sonra, bölgenin 1389'dan itibaren Osmanlılar tarafından fethi ve Türkleşmesi, İslâmlaşması anlatılmaktadır. Diğer bir alt başlıkta, Kosova'da Osmanlı idaresinin kuruluşu, yapısı, Rumeli Eyâleti içindeki yeri ve durumu anlatılmaktadır.

A. ÇETİN: KİTAP TANITMA

II. bölüm, ekonomiye aittir. (s. 76-282). Birkaç alt başlık altında, bölgenin ekonomik yapısı ve buna dâir idarî ve sosyal gelişmeler ve özellikleri açıklanmıştır. Timar sistemi ve özellikleri, dirlik, baştine, çiftlik, iltizam, mukataa, darphaneler, maden ocakları ve işletmeleri, para ve akçe sistemi, esnaf teşekkülleri, ihtisab, âmiller, vergiler vs. anlatılmaktadır. Kosova bölgesindeki sancak ve kaza merkezleri olan: Belasiçe, Birvenik, Gjakova, Yanova, Kaçanik, Kosova-Bellasiça, Lezha, Mitroviça, Novaberde (Novobrado), Ipek, Iblana, Priştine, Prizren, Tergovişte, Trepçe, Vuçitrin, Zaplana, Jejna tek tek ele alınıp, Osmanlı tapu-tahrir defterlerine ve onların verilerine göre XV, XVI ve XVII. yüzyıllardaki durumları ve mahalleleri, demografik gelişmeleri gösterilmektedir.

III. bölümde, yönetim ele alınmaktadır. (s. 283-479). İlk kısımda, XV-XVII. yüzyıllardaki Osmanlı sultanları, Kosova'dan yetişmiş sadrazamların, beğlerbeği ve sancakbeğlerinin kısa biyografisi ve listeleri vardır. İkinci kısımda, mahallî yönetim organları olarak kadı, muharrir, nâib, müfettiş, nâzir, yasaqçı, emin, kâtib, mutemed tek tek işleniyor ve fonksiyonları izah ediliyor. Diğer bir kısımda, madenci, muaf ve müselleme reaya, celeb, mütesellim, sipahizâde, martalos, primikür, katuna, ulak vb. reaya sınıfları açıklığa kavuşturulmaktadır. Daha sonra, sipahi ve yeniçeriler, askerî ocaklar, âyân, eşraf, reâyâ ve berâyâ anlatılıyor. Haraç, cizye, avarız-ı divaniye, rûsûm cinsleri gösterilmektedir. Üçüncü bölümün son kısmında, bölgenin etnolojik yapısı ve çeşitli unsurlar konu edilmektedir. Türkler, Boşnaklar, Hırvatlar, Çingeneler, Arnavutlar, Ulahlar gibi. Nüfus durumları açıklanmaya çalışılmaktadır.

IV. bölümde (s. 479-528), mahallî isyan ve serkeşlikler, asi ve kaçkunlar açıklanmaktadır.

Sonuç (s. 529-533), akçe hakkında bir tablo (s. 534-537) ve İngilizce özetten (s. 538-542) sonra, bibliyografya (s. 543-573), indeks (s. 575-604) ve içindekiler (s. 605-610) bölümleri bulunmaktadır. Genel bibliyografyadan ayrı olarak her bölüm ve kısım sonunda geniş dipnotlar mevcuttur.

Geniş bir coğrafi alanı içine alan Kosova bölgesinin, Osmanlı'nın en haşmetli olduğu devirlerdeki tarihi hakkında bu geniş ve değerli araştırması sebebiyle Prof. Dr. Skender Rizaj'ı kutluyoruz. Eserin Türkçe'ye tercüme edilmesini de diliyoruz.

**